

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – БИТОЛА
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА

Студиска програма
Настава по јазик – македонски јазик

Наслов на докторскиот проект
РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛНИОТ ЈАЗИК ВО ОБРАЌАЊЕТО СО ИМЕНКИ ШТО
ИМЕНУВААТ ПРОФЕСИЈА/ФУНКЦИЈА ВО СТАНДАРДНИОТ МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК

Кандидатка
Стојаноска Марија
бр. на индекс 77

Менторка
проф. д-р Виолета Јанушева

Б и т о л а, 2024 година

СОДРЖИНА

Апстракт.....	3
1. Вовед.....	3
2. Поширок истражувачки контекст.....	5
3. Методи и материјали.....	7
4. Анализа, резултати и дискусија.....	7
4.1. Обраќање со именки што именуваат професии/функции.....	7
4.2. Обраќање со именки што именуваат професии/функции + презиме.....	9
4.3. Обраќање со именки што именуваат професии/функции + име.....	10
5. Заклучок.....	10
Користена литература.....	11

РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛНИОТ ЈАЗИК ВО ОБРАЌАЊЕТО СО ИМЕНКИ ШТО ИМЕНУВААТ ПРОФЕСИЈА/ФУНКЦИЈА ВО СТАНДАРДНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Марија Стојаноска

Педагошки факултет – Битола
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
PCM
marija.stojanoska@uklo.edu.mk

ментор: Виолета Јанушева

Педагошки факултет – Битола
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола
PCM
violeta.januseva@uklo.edu.mk

Апстракт

Прашањето за родово чувствителниот јазик, во последно време, станува предмет на интерес на многу истражувања што потврдуваат дека неговата употреба ги намалува постојните родови стереотипи и ја зголемува родовата еднаквост меѓу мажите и жените. Во оваа смисла, особено се интересни формите за обраќање што именуваат професија/функција зашто тие во македонскиот јазик се изразуваат со специфични наставки, што истовремено се показатели на полот на личноста кон која се обраќаат.

Оттука, во ова квалитативно истражување, истражувачкото прашање се поврзува со испитување на употребата на формите за обраќање што именуваат професија/функција за да се согледаат начинот на кој се воспоставува контакт со соговорникот и свесноста за родовите прашања поврзани со јазикот. Примерокот е целен и претставен преку корпус од 10 електронски видеоинтервјуа, а во основата на анализата се кодирањето и квалитативниот интерпретативно-индуктивен метод. Податоците се кодираат организациски (секој податок претставува еден код), а кодовите се сортираат за понатамошна анализа. Кодовите произлегуваат од слушањето, а преку кодирањето, се анализира значењето.

Од резултатите се гледа дека иако има форми за обраќање со именки што именуваат професија/функција во женски род, сепак, голем број од нив се употребуваат во генерички машки род, а други, без специфичните вокативни наставки. Ова упатува на заклучокот дека има потреба од поразвиена свест кај зборувачите за употребата на именките што именуваат професији/функции во женски род со цел да се зголеми видливоста на жените во општеството, но и за да не дојде до целосно губење на вокативните наставки во јазикот.

Клучни зборови: родово чувствителен јазик, обраќање, професији/функции, видеоинтервјуа, македонски јазик.

1. Вовед

Јазикот е огледало на општествените вредности и средство што служи за комуникација на луѓето во општеството. Со него, се конструира реалноста и им се дава значење на зборовите, па, според тоа, тој треба да служи за соодветна комуникација

меѓу луѓето, а не за да прави разлика, во однос на припадноста кон одреден пол. Општествената функција на јазикот се согледува во неговото приспособување кон промените што се случуваат секојдневно, а комуникативната функција ја одразува општествената состојба и има влијание врз перцепцијата на луѓето за светот што ги опкружува (Sapir, 1986).

Од голема важност за ова истражување е да се разграничат поимите род и пол затоа што многу често тие се сфаќаат како синоними. Дајмонд (Diamond, 2002) укажува дека полот се однесува на биолошките карактеристики со кои се разликува една личност од друга, односно дека полот е збир на примарните и на секундарните полови карактеристики, гени и хормони. Според ова, полот на едно лице е определен уште од раѓањето. Од друга страна, според Вуд (Wood, 2007), поимот род е посложен поим од поимот пол зашто, како што наведуваат Агиус и Тоблер (Agius & Tobler, 2012), родот се определува според надворешната перцепција за тоа што е машкост или женскост во едно општество, но и според општественото сфаќање за одредени однесувања, што се сметаат за женски или за машки. Оттука, полот е вродена карактеристика на луѓето, а родот се стекнува преку интеракција во општеството. Тоа значи дека луѓето се раѓаат како мажи и жени, но дека општеството им наметнува улоги што се сфаќаат како машки или женски.

Родовите прашања од различни аспекти, прв ги разгледува Јесперсен (Jespersen, 1923), а со појавата на феминистичкото движење во 60-тите години на 19 век, тие стануваат сè поактуелни. Спендер (Spender, 1980) укажува дека општествената нееднаквост меѓу жените и мажите, меѓу другото, се прикажува и со јазикот, а Батлер (Butler, 1988) смета дека општеството ги конструира родовите улоги и го диктира начинот на кој треба да се однесуваат мажите и жените за да бидат вистински мажи или жени.

Јазикот и културата се две исклучителни меѓусебно поврзани појави. Формите за обраќање, во голема мера, ги одразуваат културолошките карактеристики на дадена говорна заедница и припаѓаат на компетенцијата на комуникација на зборувачите на еден јазик. За воспоставување и одржување на општествените односи, многу е важен начинот на кој еден зборувач му се обраќа на друг, а степенот на општествената солидарност или дистанцираност меѓу зборувачите, се определува од повеќе фактори.

Во македонскиот јазик, за воспоставување непосреден контакт со соговорникот (за да се воведат тој во говорната ситуација), најчесто се употребуваат вокативните форми од именките што се остаток од некогашната вокативна падежна форма кај именките. Во однос на вокативните форми, во македонската научна литература, одамна е констатирано нивното губење или замена со други начини за обраќање (Конески, 1967; Марков, 1985; Минова-Ѓуркова, 2000; Тантуровска, 2002).

Во македонскиот јазик, формите за обраќање во контекст на родовиот јазик скоро и да не се истражувани, па оттука со ова истражување, се добива општа слика за употребата на родово чувствителниот јазик во еден сегмент од употребата на јазикот, односно во електронските видеоинтервјуа зашто употребата на родово чувствителен јазик во електронските медиуми влијае врз неговата афирмација, а со тоа, и на зголемувањето на видливоста на жените во општеството и на почитувањето на родовата еднаквост меѓу жените и мажите.

Оттука, имајќи ја предвид поврзаноста на обраќањето со именките што именуваат професии/функции, истражувачкото прашање се однесува на употребата на формите за обраќање што именуваат професија/функција за да се согледаат начинот на кој се воспоставува контакт со соговорникот и свесноста за родовите прашања поврзани со јазикот, односно со употребата на именки што именуваат професии/функции при

обраќање кон лица од женски пол. Примерокот го претставуваат десет видеоинтервјуа, а анализата се темели на кодирањето и на интерпретативно-индуктивниот метод.

Одредено ограничување на ова истражување може да се бара во малиот број единици што го сочинуваат примерокот. Но треба да се спомне дека во квалитативните истражувања, примерокот е помал, во однос на квантитативните и дека за анализа на видеоматеријалот е потребно повеќе време. Ова, секако, не ја намалува научната вредност на ова истражување зашто, сепак, се добива една општа слика за употребата на формите за обраќање со именки што именуваат професии/функции во македонскиот јазик, а со тоа, и за употребата на родово чувствителниот јазик.

2. Поширок истражувачки контекст

Во светски рамки, голем е бројот на истражувањата поврзани со родово чувствителниот јазик од различни аспекти. Во таа насока, Тод-Манцилас (Todd-Mancillas, 1980) забележува генеричка употреба на машкиот род кај именките и поголема употреба на заменките во трето лице еднина за машки род, што според Градол и Сван (Graddol & Swann, 1989) придонесува за дискриминација, врз основа на полот, а според Камерон (Cameron, 2005) и Сандерленд (Sunderland, 2006) го прикажува светот од машка перспектива, ги деградира жените и ги прави невидливи. Истражувањето на Гигах и другите (Gyghax et al., 2008) покажува дека именките што именуваат професии/функции многу често се поврзуваат со лица од машки пол, што повторно укажува на генеричка употреба на машкиот род. Родовата нерамноправност изразена преку јазикот ја констатира и Ѓуровска-Брајовиќ (2010), а Холмс (Holmes, 2013) неа ја поврзува со негативните ставови кон жените.

Во македонски контекст, прашањата за родовиот јазик повеќе се поврзуваат со различни анализи на документи, прирачници и извештаи. Галевски (2014) укажува на тоа дека има форми за женски род за академските титули во македонскиот јазик, но и понатаму се користи генерички машки род што се претставува како универзален и родово неутрален. Ивановска и Димитровска (2015) се насочуваат кон средношколците и укажуваат дека тие треба да ги разберат стереотипите и предрасудите зашто, на тој начин, се постигнува еднаквост во сите области на општественото живеење. Петровски (2016) укажува на еднаквите услови за професионален развој на мажите и жените, особено во ИКТ секторот, а Мицевски (2019) ги анализира родовите аспекти во програмите за деца на националните телевизии, но и содржините и јазикот што доведуваат до дискриминација врз основа на род и пол. Тунева и Аврамоска-Нушкова (2020) ја нагласуваат дискриминацијата на жените во вестите посветени на пандемијата зашто ретко се консултираат жени, Ристеска (2020) се осврнува на политичката и правната рамка за родово еднаквост, а Симоновска (2020) ги испитува родовите стереотипи во наставни материјали на македонски јазик и потребата од создавање родово чувствителни учебници. Целили (2020) зборува за стереотипите кон жените на лидерски позиции, Хуремовиќ (2020) смета дека употребата на граматички машки род за да се укаже на лице од женски пол само ја зголемува невидливоста на жената, а Колбе (2020) согледува дека и покрај зборообразувачките можности на нашиот јазик, има недостиг на именки од женски род за одредени професии и предлага нови зборови што ќе ја намалат дискриминацијата на жените. Дамчевска (2020) открива дека во јазикот на медиумите, најмногу доаѓа до израз дискриминацијата на жената и укажува на потребата од посуштински промени, Величковска (2020) нагласува дека не треба да има одбивност кон именките што именуваат професија/функција од женски род, а Мартиноска (2020) тврди дека навиката е, сепак, главниот фактор за неупотребата на вакви именки (значи, навикнати сме да употребуваме форми за машки род за лица што се однесуваат и на лица од машки и на лица од женски пол). Петровска (2021) дава

предлози за да се воведи национален родово образовен механизам, што гарантира принцип на еднаквост и заштита од дискриминација, а Антоновска (2022) го истражува прифаќањето на именките од женски род што именуваат професии/функции.

Испитувајќи ја употребата на именките што означуваат професии/функции, на родовата нееднаквост меѓу мажите и жените во македонскиот јазик, укажува и Јанушева (Janusheva, 2023) која открива дека во јазиците со граматички род, како што е македонскиот, голем број од овие именки се употребуваат само во генерички машки род, а се однесуваат на лица од двата пола и дека нема никаква пречка да се создадат именки од женски род (тие, секако, упатуваат на лица од женски пол) со домашни зборообразувачки наставки. Ова истражување ги потврдува ставовите на Конески (1995: 66) за улогата на наставките за образување називи на женски лица кои се однесуваат на лица од женски пол. Истражувањата, исто така, покажуваат дека родово чувствителниот јазик е моќна алатка да се намали асиметричниот однос на моќ меѓу жените и мажите (Јанушева, Стојаноска, 2023).

Што се однесува пак, на истражувањата за формите за обраќање, во светски рамки има голем број истражувања, особено за нивната употреба во англискиот јазик, што потврдуваат дека има различни форми за обраќање и дека изборот на формите за обраќање зависи од односот меѓу говорникот и соговорникот (Браун и Гилман – Brown & Gilman, 1960; Браун и Форд – Brown & Ford, 1961; Марфи – Murphy, 1988; Браун – Braun, 1988). Меѓу другите, се истакнуваат заменките *ти* и *вие* што укажуваат на блискоста или дистанцираноста, односно на солидарноста и моќта меѓу соговорниците. Во истражувањата, исто така, се нагласува и поврзаноста на формите за обраќање во различни кулуролошки контексти. На пример, некои студенти не употребуваат форми за обраќање кога се обраќаат до предавачите (Мекинџејер – McIntire, 1972), а во Гана, се употребуваат титули, роднински поими и лични имиња или прекари (Афул и Мвинлару – Afful & Mwinlaaru, 2012), но и титула + презиме при обраќањето (Азиаку – Aziaku, 2021).

Во македонскиот јазик, Конески (1967) ја разгледува дистрибуцијата на наставките *-е* и *-у* кај вокативните форми од машки род и посочува дека, иако може да се образуваат двојни форми, сепак, наставката *-у* почесто се јавува кај едносложните зборови, а наставката *-е* се јавува кај повеќесложните зборови и кај сопствените именки од машки род. Понатаму, тој укажува и на наставките *-е* и *-о*, кои служат за образување на вокативни форми кај именките од женски род што завршуваат на наставката *-а*. Марков (1985: 53–64) укажува на обраќањето со презиме, што е од поново време, а Минова-Ѓуркова (2000: 40–45) ја нагласува зависноста на формите за обраќање од времето, од општествените услови, од конкретната ситуација, од односот меѓу соговорниците и од намерата на зборуваачот. Според неа, и во македонскиот јазик има различни модели за обраќање: со имиња, презимиња, роднински имиња, именки што означуваат звања, титули и професии, општи именки и сл. Тантуровска (2002: 233–240) тврди дека системот на формите за обраќање се менува со општествените промени и констатира дека многу честа е употребата на лично име во обраќање кон постари лица, лица со повисок општествен статус и лица во официјална ситуација. Таа забележува дека многу чести се и формите за обраќање со презиме, самостојно или придружено со апелативот *господин* или *госпоѓа*. Јанушева и Стојаноска (2019: 95–104) ја истражуваат употребата на формите на обраќање во телевизиски емисии во македонскиот стандарден јазик и откриваат голем број модели за обраќање, меѓу кои е и обраќањето со именките што именуваат професија/функција и заклучуваат дека продолжува негативниот тренд на губење на именските групи употребени со специфичните наставки за обраќање.

3. Методи и материјали

Во ова квалитативно истражување, истражувачкото прашање се поврзува со испитување на употребата на формите за обраќање што именуваат професија/функција за да се согледаат начинот на кој се воспоставува контакт со соговорникот и свесноста за родовите прашања поврзани со јазикот.

Примерокот е претставен преку корпус од 10 електронски видеоинтервјуа, создаден од истражувачот според Харди (Hardie, 2016). Примерокот го сочинуваат видеоинтервјуа од различен карактер спроведени во периодот од 2019 до 2024 г., што се наоѓаат на платформата Youtube, објавени од Канал 5 ТВ, Сител ТВ, Телма ТВ и МРТ. Станува збор за целен примерок што се согласува со идејата на Линколн и Губа (Lincoln & Guba, 1985) дека секој примерок се одбира за одредена цел. Изборот на примерокот е во согласност и со ставовите на Чик (Cheek, 2008), Јин (Yin, 2011) и Џентлс и другите (Gentles et al., 2015) за тоа дека видеоинтервјуата може да претставуваат примерок во истражувањето.

Во основата на анализата се кодирањето и квалитативниот интерпретативно-индуктивен метод. Податоците се кодираат организациски (секој податок претставува еден код), а кодовите се сортираат за понатамошна анализа. Кодовите произлегуваат од слушањето, а преку кодирањето, се анализира значењето. Видеоинтервјуата се внимателно преслушани, транскрибирани и кодирани, со протокол за кодирање што се потпира на моделот за кодирање на Крабтри и Милер (Crabtree & Miller, 1999) и на организациското кодирање на Максвел (Maxwell, 2005), што значи дека се одредуваат групи во кои се сместени податоците за понатамошна анализа. Се издвојуваат три групи (категории), а секоја категорија се состои од посебни поткатегории. Анализата се заснова и на општиот квалитативен интерпретативно-индуктивен метод користен од Томас (Thomas, 2006), Калке (Kahlke, 2014) и Хардинг и Витхед (Harding & Whitehead, 2016), што нема формална методолошка рамка и го нагласува индуктивното размислување што води кон создавање идеја од собраните податоци.

4. Анализа, резултати и дискусија

Во продолжение, се претставуваат анализата, резултатите од истражувањето и дискусијата. По кодирањето на видеоинтервјуата, се изделуваат главно три модели за обраќање со именки што именуваат професија/функција. Во секој од моделите, се забележуваат по неколку поткатегории.

4.1. Обраќање со именки што именуваат професии/функции

Во овој модел за обраќање се разликуваат три поткатегории:

а) Вокативни форми од именките што именуваат професии/функции:

Министерке, ова е проблемот, меѓутоа застава... (МРТ, 25.10.2022);

Докторке, јас имам тука некои податоци ги барав додека... (Сител ТВ, 29.10.2019);

Докторке, прво, може ли да се сопре нешто што е генетски наследно? (Сител ТВ, 29.10.2019).

Во овие примери, именките се употребени со вокативната наставка -е, што е во духот на стандардниот македонски јазик и придонесува за зачувување на вокативните форми. Во исто време, се гледа дека се искористени зборообразувачките можности на македонскиот јазик, а тоа значи дека именките што именуваат професија/функција и претставуваат називи на женски лица се образувани со зборообразувачката наставка

-**ка**, што, според Конески (1995: 66) служи за образување на именки што се однесуваат на лица од женски пол.

б) Општа форма на именката што именува професија/функција во женски род со или без присуство на заменска форма:

Докторка, каква е постапката пред да се биде дадена...? (Сител, 19.7.2023);

Докторка, колку всушност можат да бидат опасни бактериите во детскиот организам? (Сител, 13.2.2023);

Докторка, како е најдобро за детето? (Сител, 13.2.2023);

Докторка, неизбежно е прашањето, колку загадениот воздух...? (Сител, 4.1.2024);

*Докторка, еден **Ваши** совет...?* (Сител, 13.2.2023).

Во петте примери, јасно е дека не е употребена вокативната форма *докторке*, туку обраќањето е направено со општата форма на именката што именува професија. Од една страна, овој модел е добар показател за тоа дека во медиумите, има свест за употребата на најчестиот суфикс за образување именки што именуваат лица од женски пол -**ка** (Конески, 1995), но од друга страна, се избегнува употребата на вокативната форма *докторке* за обраќање кон лица од женски пол. Ова покажува дека употребата на општите форми на именките што именуваат професија/функција придонесува за понатамошно губење на вокативните форми, а со тоа, и врз затемнувањето на улогата на жената во општеството, што значи дека не му се придава важност на прашањето за употребата на родово чувствителниот јазик.

Во последниот пример, општата форма на именката е придружена со заменска форма за 2. лице множина. Иако е добро што се употребува именка што именува професија/функција за женски род со наставката -**ка** (Конески, 1995: 66), сепак, како што е веќе наведено во делот б), општата форма придонесува за губење на вокативните форми кај именките од женски род. Употребата на заменската форма ја потврдува дистанцираноста на водителот/водителката од својот соговорник, на што е исто така претходно укажано.

в) Комбинација од вокативна форма на именката што именува професија/функција + глаголска и/или заменска форма:

*Професорке, добра вечер, **Ви** благодарам што ја **прифативте** поканата...* (Канал 5, 30.11.2023);

*Министерке, **Вие** ја **ажуриравте** работата со...* (МРТ, 25.10.2022);

*Немате многу време, **градоначалничке**, што е **Вашиот** план?* (Телма, 29.11.2022);

*Ќе почнам со **Вас**, **министерке**, **објаснете** ни што значи...* (МРТ, 25.10.2022);

*Професорке, **Вашието** искуство со Бујар Османи не е добро...?* (Канал 5, 30.11.2023);

*Обвинителке, со **Вашиот** став и со она што се случуваше денеска, **ќе** почнеме...* (Телма, 27.12.2023);

*Обвинителке, за крај уште само да **Ве** прашам...* (Телма, 27.12.2023);

*Ќе почнеме со **Вас**, **министерке**, што...* (МРТ, 25.10.2022);

*Министерке...што **можете** да ми **откриете** за...* (Телма, 26.12.2023);

*Министерке, **мислите** ли дека е тоа возможно?* (Телма, 26.12.2023);

***Видете**, **министерке**, тука сме некаде на иста линија...* (Телма, 26.12.2023).

Во овие примери, е употребена вокативната форма на именката што именува професија/функција за лица од женски пол, придружена со глаголските и/или заменските форми употребени во 2. лице множина. И овој модел сведочи дека во медиумите, се употребуваат именки што именуваат професија/функција од женски род, па дури се забележува и употреба на една не многу актуелна форма, барем засега, *обвинителке*. Во исто време, глаголските и заменските форми покажуваат дека станува збор за дистанцираност на соговорниците, што е природно кога станува збор за официјална ситуација, што се потврдува и со истражувањата на Браун и Гилман (1960), Браун (1988). Употреба на вокативни форми од именките што именуваат професија/функција за обраќање кон лица од женски пол е одлична основа за афирмација на овие модели имајќи предвид дека јазикот во медиумите придонесува за поголема изложеност на читателите/слушателите на овие форми и, на тој начин, ја поттикнува нивната поголема употреба. Употребата на формата на заменката за 2. лице множина, во исто време, покажува дистанцираност, што, повторно е во склад со употребата на јазикот во јавните медиуми кој се потврдува со истражувањата на Браун и Форд (1961), на Марфи (1988) и на Стојаноска и Јанушева (2019).

4.2. Обраќање со именки што именуваат професии/функции + презиме

Во овој модел за обраќање се разликува една поткатегорија:

а) Општа или вокативна форма на именка што именува професија/функција + презиме, со или без глаголска/заменска форма:

Доктор Срцева, кои видови анестезии...? (Сител, 19.7.2023);

Доктор Срцева, има ли право пациентот...? (Сител, 19.7.2023);

Доктор Јовановски Срцева, Ви благодарам што одвоивте време... (Сител, 19.7.2023);

Доктор Попова, кога сме кај антибиотиците, кога е...? (Сител, 4.1.2023);

Доктор Попова, да се вратиме на респираторните инфекции, која е...? (Сител, 4.1.2023);

Професорке Најчевска, Ви благодарам што бевте дел од ова интервју (Канал 5, 30.11.2023);

Професорке Велковска, Вие ова како го коментирате... (МРТ, 25.10.2022);

Професорке Велковска и Вие ќе се сложите дека... (МРТ, 25.10.2022);

Професорке Велковска, за што најмногу сметате дека... (МРТ, 25.10.2022).

Во првите пет примери, е употребена именка од машки род што именува професија и формата на презимето за лице од женски пол. Ова покажува дека во медиумите, често се употребува презимето како форма за обраќање, што е во спротивност со истражувањето на Марков (1985) за тоа дека презимето ретко се употребува за обраќање. Од друга страна, овие примери го покажуваат судирот на граматичкиот род со полот зашто формата на именката што именува професија не е во склад со формата на презимето на што укажува и Јанушева (2023). Ваквата генеричка употреба на именките што именуваат професија (употреба на форма за машки род за да се именуваат лица од двата пола) придонесува и за губење на вокативните форми и за намалување на видливоста на жените во општеството, што се констатира и со истражувањата на Дамчевска (2020). Овој судир уште повеќе доаѓа до израз во најновата практика во македонскиот јазик, во однос на двојните презимиња – жената на своето презиме да го додава презимето на сопругот во машки род, што, исто така, се потврдува со истражувањето на Јанушева (2023). Од примерот три, се гледа една уште

понеобична појава, имено кон името на лицето од женски пол, прво е додадена формата на презимето во машки род, а потоа формата на презимето во женски род.

Во следните четири примери, се употребени форми за обраќање образувани со вокативната наставка **-е** за именки од женски род и со зборообразувачката наставка **-ка** за називи на женски лица (Конески, Б., 1967; Конески, К., 1995), што е во согласност со ставот на Конески (1967) за искористување на сите можности на нашиот јазик и за чување на вокативните форми и со ставот на Конески (1995) дека за образување називи на женски лица, најчесто се користи суфиксот **-ка**. Во овие примери, исто така, употребата на заменската форма за 2. лице множина го засилува дистанцираниот однос на водителот/водителката и е во склад со официјалната употреба на јазикот во медиумите и ги потврдува ставовите на Браун и Гилман (1960), Браун и Форд (1961).

4.3. Обраќање со именки што именуваат професии и функции + име

Во овој модел за обраќање се разликува една поткатегија.

а) Општа форма на именката што именува професија/функција + име, со или без глаголска/заменска форма:

Ќе завршиме, доктор Виолета, еве со една препорака или совет за... (Канал 5, 25.10.2019);

Доктор Виолета, во последните неколку години многу се зборува за катарактата... (Канал 5, 25.10.2019);

Добар ден за Вас доктор Виолета и добре дојдовте кај нас... (Канал 5, 25.10.2019);

Доктор Билјана, кажете ни на самиот почеток што претставува глаукомот? (Сител ТВ, 29.10.2019).

Во овие примери може да се забележи дека има обраќање со општа форма на именката во машки род што именува професија/функција придружена со лично име и со или без глаголска/заменска форма. Овој модел ги потврдува заклучоците од истражувањето на Тантуровска (2002) која забележува дека личното име често се употребува за обраќање кон повозрасни и кон лица што имаат поголема општествена моќ, но и сознанијата за употребата на глаголската/заменската форма за изразување дистанцираност, на кои веќе е укажано во претходните точки.

Од имињата јасно е дека станува збор за лица од женски пол, но општата форма на именките што именуваат професија/функција е дадена во машки род, без вокативна наставка. Овде повторно ги согледуваме судирот меѓу граматичкиот род и полот на лицата и губењето на вокативните форми кај именките. Тоа значи дека се употребува генеричка форма на именката што именува професија/функција во машки род за лице од женски пол, без соодветната вокативна наставка. Иако има соодветна именка што именува професија/функција за женски род и вокативна форма, од некоја причина, тие не се употребени.

5. Заклучок

Заклучокот се наметнува сам по себе. Иако има мал број истражувања за оваа тема во РСМ и иако сознанијата за родово чувствителниот јазик претежно се добиваат од анализи на извештаи, документи, прирачници и сл., јасно е дека во медиумскиот дискурс, во одредена мера, има свест за родово чувствителни форми за лица што означуваат женски пол и за вокативните форми. Ако се има предвид дејствувачката улога на медиумите, тогаш е јасно дека употребата на вокативни форми за обраќање од

именки што именуваат професија/функција во женски род кон лица од женски пол, придонесува за формирање на позитивен однос кон нив во јавноста зашто поголемата изложност на нив претпоставува и создавање навика за нивна употреба и нивно полесно заживување во секојдневната комуникација.

Користена литература

Кирилица

- Антоновска, Д. (2022). *Родово сензитивен јазик алатка за поголема видливост*. academia.edu, <https://shorturl.at/aewOV>, пристапено на 4.1.2024.
- Дамчевска, В. (2020). *Имаме жени филозофи, ама за нив немаме именка од женски род*. Нова Македонија, 4.3.2020, <https://rb.gy/5oedu2>, пристапено на 9.1.2024.
- Ѓуроска-Брајовиќ, З. (2010). *Свесност за родовите стереотипи...* Скопје: Европски институт за родова еднаквост, <https://rb.gy/e121v2>, пристапено на 5.1.2024.
- Ивановска, Ф., & Димитровска, Н. (2015). *Прирачник за родова демократија за врнички едукатори*. Скопје: Национална мрежа против насилство врз жени и семејно насилство, <https://rb.gy/twyb8a>, пристапено на 10.1.2024.
- Јанушева, В., & Стојаноска, М. (2019). Категоријата обраќање во телевизиските емисии во македонскиот стандарден јазик. *Зборник од Меѓународната научна конференција: Јазикот и културата – состојби и предизвици (95–106)*. Скопје: Институт за македонски јазик „К. Мисирков“.
- Конески, Б. (1967). *Грамматика на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.
- Конески, К. (1995). *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Бона.
- Марков, Б. (1985). *Проблемот на обраќањето кон другите лица*. Предавања на 17. Семинар за македонски јазик, литература и култура. Скопје, Охрид.
- Минова-Ѓуркова, Л. (2000). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
- Мицевски, И. (2019). *Родот во медиумите: Анализа на родовите аспекти во програмите за деца на националните терестријални телевизии*. Скопје: АВМУ, <https://shorturl.at/cgvwV>, пристапено на 5.1.2024.
- Петровска, А. (2021). *Борба за елиминирање на родовите стереотипи во учебниците*. ПИНА, <https://shorturl.at/adou6>, пристапено на 4.1.2024.
- Петровски, Д. (2016). *Родово сензитивни политики и практики за менаџмент со човечките ресурси по примерот на светските ИКТ компании*. Македонска асоцијација за човечки ресурси, <https://rb.gy/sknxu8>, пристапено на 9.1.2024.
- Ристеска, М. (2020). *Прирачник за комуникација на координатори/ки за еднакви можности на жените и мажите во единиците на локалната самоуправа*. Скопје: ЗЕЛС, <Priracnik-mk.pdf>, пристапено на 11.1.2024.
- Симоновска, С. (2020). *Анализа за присуство на родови стереотипи во наставни материјали на македонски наставен јазик со препораки за носители на одлуки*. Институт за човекови права, <https://rb.gy/6gldi>, пристапено на 9.1.2024.
- Стојаноска, М., & Јанушева, В. (2023). Македонски родово чувствителен јазик. *Палимпсест, 15*, 95–105. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет. <https://doi.org/10.46763/PALIM23815095s>.
- Тантуровска, Л. (2002). *Обраќањето и политичките промени. Македонски социолингвистички и филолошки теми (233–240)*. Скопје: Институт за македонски јазик „К. Мисирков“.

- Тунева, М., Аврамоска-Нушкова, А. (2021). *Прирачник за родово сензитивно известување во медиумите*. Скопје: ХОПС – Опции за здрав живот, <https://rb.gy/Okov2w>, пристапено на 6.1.2024.
- Хуремовиќ, Л. (2020). *Користење на родово чувствителен јазик во медиумите*. Балканмедија, <https://rb.gy/83d08f>, пристапено на 5.1.2024.
- Целили, А. (2020). *Родово сензитивни комуникациски практики на компаниите во Република Македонија: економски, комуникациски и социолошки аспекти*. Докторска дисертација. Скопје: Универзитет „Св.Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, <https://rb.gy/dsisb5>, пристапено на 6.1.2024.

Латиница

- Afful, J. B. A., & Mwinlaaru, I. N. (2012). When Sir and Madam Are Not: Address Terms and Reference Terms Students Use for Faculty in a Ghanaian University. *Sociolinguistic Studies*, 6, 491–517. <https://doi.org/10.1558/sols.v6i3.491>.
- Agius, S., & Tobler, C. (2012). *Trans and intersex people: discrimination on the grounds of sex, gender identity and gender expression*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union.
- Aziaku, A. L. (2021). Address Terms in Classroom Discourse: A Case of University of Cape Coast Students in Ghana. *Open Journal of Modern Linguistics*, 11, 497–510. [10.4236/ojml.2021.113037](https://doi.org/10.4236/ojml.2021.113037).
- Braun, F. (1988). *Terms of address: problems of patterns and usage in various languages and cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Brown, R., & Gilman, A. (1960). The Pronouns of Power and Solidarity. In T. A. Sebeoki (Ed.), *Style in language*, 253–276. Cambridge, MA: MIT Press.
- Brown, R., & Ford, M. (1961). Address in American English. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62, 375–385. <https://doi.org/10.1037/h0042862>.
- Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519–531.
- Cameron, D. (2005). Language, gender and sexuality: current issues and new directions, *Applied Linguistics* 26/4, 482–502.
- Cheek, J. (2008). Foucauldian discourse analysis. In Given M. Lisa (ed.), *The Sage encyclopedia of qualitative research methods* (355–357). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crabtree, B., & Miller, W. (1999). *Doing qualitative research*, 2nd ed. London: Sage.
- Diamond, M. (2002). Sex and gender are different: Sexual identity and gender identity are different. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(3), 320–334.
- Gentles, J. S., Charles, C., Ploeg, J., & McKibbin, K. A. (2015). Sampling in qualitative research: insights from an overview of the methods literature. *The Qualitative Report*, 20(11), 1772–1789.
- Graddol, D., & Swann, J. (1989). *Gender voices*. Oxford: Blackwell.
- Gygax, P., Gabriel, U., Sarrasin, O., Oakhill, J., & Garnham, A. (2008). Generically intended, but specifically interpreted: When beauticians, musicians and mechanics are all men. *Language and Cognitive Processes*, 464–485.
- Harding, T., & Whitehead, D. (2016). Analyzing data in qualitative research. In: Schneider, Z. & Whitehead (eds.), *Nursing and midwifery research: methods and appraisal for evidence-based practice*, 5th ed.,; ch. 8. Elsevier.
- Holmes, J. (2013). *An introduction to sociolinguistics* 4th ed. Routledge.
- Janusheva, V. (2023). The gender-specific nouns denoting profession/role: The Macedonian case.: *A Journal on Language and Language Learning*, 26(1), 115–133. <https://doi.org/10.24071/llt.v26i1.5645>.

- Jespersen, O. (1923). *Growth and structure of English language*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Kahlke, M. R. (2014). Generic qualitative approaches: pitfalls and benefits of methodological mixology. *International Journal of Qualitative Methods* 13(1), 37–52.
- Lincoln, S. Y., & Guba, E. (1985). *Naturalistic Enquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Maxwell, J. (2005). *Qualitative research: an interactive design*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McIntire, M. L. (1972). Terms of Address in an Academic Setting. *Anthropological Linguistics*, 14, 286–291.
- Murphy, G. L. (1988). Personal Reference in English. *Language in Society*, 17, 317–349. <https://doi.org/10.1017/S0047404500012938>.
- Sapir, E. (1986). *Language, culture, and personality*. Oakland, CA: University of California Press.
- Spender, D. (1980). *Man made language*. London: Routledge and Paul.
- Sunderland, J. (2006). *Language and gender, an advanced resource book*. Series eds. C. N. Candlin & R. Carter. Routledge Applied Linguistics. Routledge.
- Thomas, R. D. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation* 27(2), 237–246.
- Todd-Mancillas R. W. (1980). *Man-Linked Words and Masculine Pronouns: A Review of Literature and Implication for Speech and Communication Teachers and Researchers*. Department of Human Communication Rutgers University.
- Wood, J. T. (2007). *Gendered lives: Communication, gender and culture*. Belmont, Calif: Wadsworth Pub.
- Yin, K. R. (2011). *Qualitative research from start to finish*. The Guilford press.

Ексерпти (видеоинтервјуа)

1. Само Интервју со Мирјана Најчевска, Канал 5 ТВ, 30.11.2023; https://www.youtube.com/watch?v=P8hsBrh_1Xw; <https://www.youtube.com/watch?v=S6VpJla7RKs>.
2. Магазин Здравје: Д-р Сања Васовиќ – системски семеен советник, Сител ТВ, 13.2.2023; <https://rb.gy/wcvmzr>.
3. Магазин Здравје: Д-р Горица Попова, специјалист микробиолог, Сител ТВ, 4.1.2024; <https://rb.gy/Orxit4>.
4. Магазин: Пејачката Тамара Волческа и доц. д-р Марија Јовановски Срцева, Сител ТВ, 19.7.2023; <https://rb.gy/mq463z>.
5. Интервју со обвинителката Лидија Раичевиќ, Телма ТВ, 27.12.2023; <https://shorturl.at/pxLR1>.
6. Кои се следните чекори на ССМ?, Телма ТВ, 26.12.2023; <https://rb.gy/inra7l>.
7. Интервју со градоначалничката на Скопје, Данела Арсовска, Телма ТВ, 29.11.2022; <https://rb.gy/3fv90p>.
8. Објектив, МРТ, 25.10.2022; <https://rb.gy/gj1ftn>.
9. Интервју на д-р Виолета Бучковска за Канал 5 на тема Хирургија на катаракта, Канал 5, 25.10.2019; <https://rb.gy/zyyd1c>.
10. Интервју на д-р Билјана Ивановска Ациевска за ТВ Сител на тема Дијагностика на глауком, Сител ТВ, 29.10.2019; <https://rb.gy/czkq8q>.